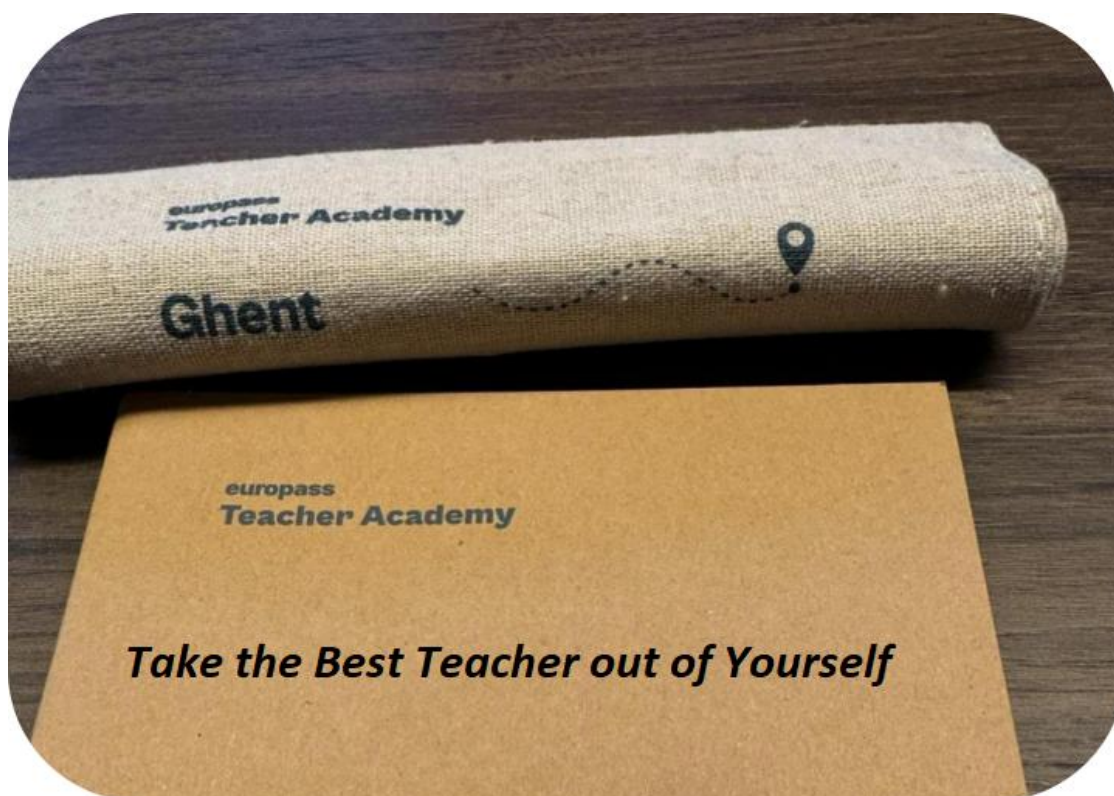

Dovana ir galimybė andragogui

Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija

Vilnius, 2024

TURINYS

Įvadas	1
Stoka, pažeidžiamumas, poreikiai	3
Mąstysena, nuostatos, charizma	5
Galia, konfliktas, įtaka	8
Orumas, kuklumas, švytėjimas	12
Laikas, ateitis, klimato kaita	16
Dovana, užduotis, galimybė, kliūtis	21
Elgesys, projekcija, perspektyva	23
Turėjimas, buvimas, harmonija	27
Atsakomybė, rūpestis, grįžtamasis ryšys	31
Mokymas, mokymasis, stebuklas	32

Šią medžiagą, kaip metodinę priemonę, parengė mokymų dalyvės: Meilutė Apanavičienė, Loreta Feitušienė, Renata Jankevičienė, Ligita Kajackienė, Romutė Koncevičienė, Vilija Lukošūnienė, Nijolė Margelevičienė, Ilona Martinkaitienė.

Leidinį sudarė Renata Jankevičienė ir dr. Vilija Lukošūnienė.

Leidinyje naudojamos Loretos Feitušienės ir Renatos Jankevičienės nuotraukos.

Įvadas

Dovana ir galimybė andragogui yra leidinys kolegoms, norintiems geriau pažinti save kaip suaugusiųjų švietėją, siekiantiems tobulėti ir dar prasmingiau bendrauti su suaugusiais mokiniais. Leidinio mintys nuves skaitytoją į giliausias sielos ir proto gelmes link vidinių galių pažinimo ir, tikėtina, paskatins įvertinti save kaip „dovaną ir galimybę“, pastūmės ieškoti „geresnės savo versijos“, nelaukiant pamokymų iš šalies, kaip tokiam tapti, kaip geriau dirbti.

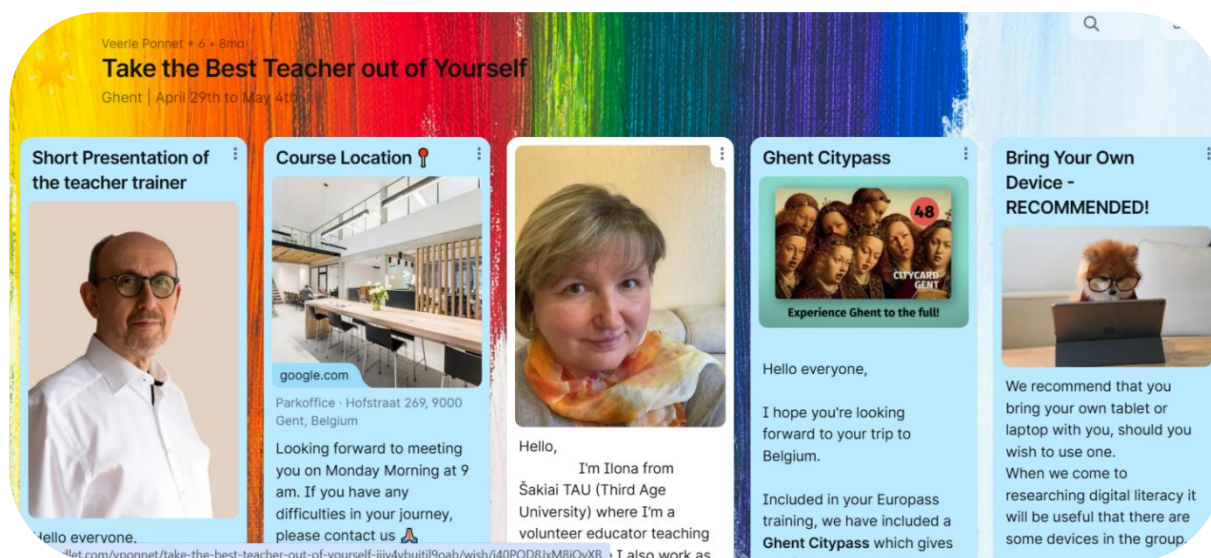
Kaip gimė *Dovana ir galimybė andragogui*?

2024 m. grupė mobilumo konsorciumo narių darbuotojų dalyvavome mokymuose „Surasti geriausią mokytoją savyje“, kurie vyko Gento mieste (Belgija). Mokymus organizavo *BrainBright BV centras*, priklausantis *Europass Teacher academy* tinklui.

Kelionės į mokymus yra savotiškas „naujos žemės“ atradimas, tikintis žinių atnaujinimo, inovacijų ir praturtintos patirties. Šį kartą keliauta per savęs pažinimą, per andragogui būtinų savybių paiešką – kelionė iš tiesų buvo „naujos žemės“ atradimas.

Užuomina, kad mokymai gali būti netradiciniai, jau buvo dėstytojo prisistatyme padlet.com platformoje prieš mokymus: „Vakar mėgstamoje vietinėje radijo stotyje aš išgirdau 1982 metų dainą „Kažkas, kažkur“ (angl. *someone, somewhere*), kurią atliko grupė *Simple Minds*. Akyse kaupėsi ašaros, nes daina priminė nuostabias mano gyvenimo akimirkas. Nors kartais gyvenime aš jaučiausi tarsi viskas būtų praėję ir pasibaigę...“ Iš šių žodžių dar nesupratome mūsų dėstytojo Serge Langerock charizmos. Nuo pirmųjų mokymų akimirkų jis užvaldė mūsų protus ir jausmus, paprastoje auditorijoje sukūrė nepaprastą atmosferą būti dovanomis jam, būti dovanomis viena kitai ir priimti pasaulį kaip dovaną.

Plati erudicija, filosofijos mokslo išmanymas, daugiau nei 30 metų darbo švietimo įstaigose įvairiuose pasaulio kraštuose, mokytojų, jų vadovų ir mokinių koučingas – tokia dėstytojo charakteristika. Mums dėstytojas yra žmogus, turintis neprilygstamą gebėjimą klausyti ir girdėti, suprasti dalyvių jausmus ir juos priimti bei neslėpti savųjų emocijų.

Atvykusios į Gentą jautėmės pavargusios nuo darbo pareigų, nuo rutinos, nuo skubėjimo ir Lietuvos švietimo politikos, kupinos nerimo ir baimės. Mokymuose meistriškai vedamos dėstytojo patyrėme *kairos* akimirką, tegul kiekviena skirtingu laiku, suvokėme savo unikalumą, susimąstėme ieškodamos atsakymo į klausimą „Kas tu esi?“, supratome, kaip svarbu jausti PRIPAŽINIMĄ to, ką darome.

Grįžome pasikeitusios pačios ir pakeitusios požiūrį į mokinius plačiąja prasme, bendradarbius, artimuosius ir galbūt net ir kaimynus. Grįžome supratę, kad bet kuris žmogus gali būti orus tik tada, kai visiškai pasitiki kitais ir yra pasirengęs tapti geresne savo versija: geresniu mokytoju, piliečiu, mokiniu.

Ilgai ieškojome, kaip perduoti parsivežtas mintis kolegoms andragogams, nes perteikti viską, ką išgirdome, sužinojome, patyrėme ir pajutome, beveik neįmanoma. Medžiaga daugiasluoksnė, dėstytojo įžvalgos gilios ir filosofinės – sunku perteikti nuosekliai. Sutarėme, kad pateiksime labiausiai įstrigusias, mūsų veiklai bei gyvenimui pačias svarbiausias mintis. Atkreipiame skaitytojų dėmesį, kad sąvoką *mokytojas* vartojame plačiąja prasme, kuri apibrėžia ir mokytoją – andragogą, dėstytoją ar trenerį, ne tik mokytoją pedagogą siaurąja prasme.

Leidinio sudarytojos

Stoka, pažeidžiamumas, poreikiai

Nuo pat vaikystės žmogus turi poreikių: pradžioje stokoja mamos dėmesio, vėliau reikia žaislų, draugų, pramogų, socialinių tinklų... Žmonės visą laiką būna stokojančioje, negatyvioje, besiskundžiančioje aplinkoje. Ilgesys to, ko neturi saulės, šviesos, šilumos, – sukelia nusivylimą, pyktį. Kuo daugiau žmogus gauna, tuo labiau auga jo poreikiai. Nepatenkinti poreikiai sukelia frustraciją. Vyresnio amžiaus žmonės dažnai yra socialiai, psichologiškai ir net fiziškai apleisti.

Pažeidžiamumo rūšys.

Socialinis pažeidžiamumas: įvairioje socialinėje aplinkoje esančios grupės, pvz., skurstantys, neturintys galimybių mokytis ir/ar gauti sveikatos apsaugos paslaugų; vieniši senjorai; vyresni nei 80 metų žmonės; žmonės, gyvenantys kaimiškose, nuo centrų nutolusiose vietovėse, ir pan.

Psichologinis pažeidžiamumas: atskirti nuo visuomenės dėl įvairių priežasčių žmonės, pvz., išsiskyrusieji, išgyvenantys po artimųjų mirties ar kitų sunkių gyvenimo įvykių, vaikai be tėvų.

Fizinis pažeidžiamumas: žmonės, patekę į nesaugią aplinką, kurioje jiems gresia fizinis pavojus, pvz., tamsi gatvė; nedraugiška mokymosi aplinka, kurioje žmogus jaučiasi spaudžiamas ir (arba) netgi fiziškai nesaugus.

Vaikui verkiant mama nukreipia jo dėmesį žaislu ar pan., kad vaikas nusiramintų.

Ką galime mes, andragogai?

Suprasti, kad žmonės yra pažeidžiami. Kuo labiau neišpildomi žmonių norai, tuo žmonės yra labiau pažeidžiami. Nepatenkinti norai sukelia frustraciją. Augant poreikiams auga ir žmonių pajėgumas. Mes galime įgalinti žmones, duoti jiems galimybę veikti, priimti sprendimus, skirti laiką jų poreikių (savi-) analizei ir būdų jiems tenkinti paieškai.

Žavėtis mokymu, darbu su suaugusiaisiais, jausti žmonių trapumą, norėti stiprinti žmones. Mūsų tikslas – žmonės turi būti laisvi! Priimti žmones be išankstinių nuostatų, vertinimų. Kiti žmonės – galimybė mums iš jų mokytis ir gerų, ir nepavykusių dalykų.

Noras sumažinti savo ir kitų pažeidžiamumą yra mūsų vidinis poreikis. Mes dažnai neįžvelgiame savo „tamsiosios mėnulio pusės“: manome, kad negalime ko nors įveikti ir net nebandome to daryti. Kaip ir tie, su kuriais mes dirbame.

Būti geru mokytoju – sukurti saugią aplinką, kurioje žmonės jaustųsi nepažeidžiami, saugūs, galintys išreikšti save ir atsiverti kitiems, žinodami, kad nebus teisiami, išmesti, nustumti „į paraštes“. Tai aplinka, kurioje žmogus gali būti visoks: liūdnas, susimąstęs...

Dirbant su trečiojo amžiaus universiteto žmonėmis labai svarbu suteikti laiką ieškoti džiaugsmo.

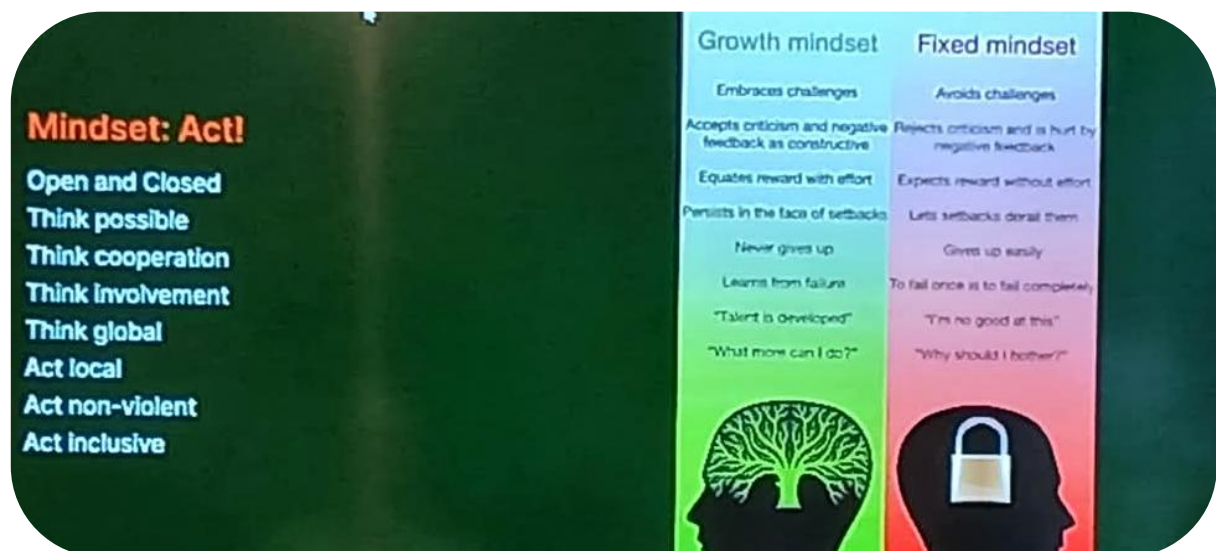

Mąstysena, nuostatos, charizma

Žmonėms būdingos dvi mąstysenos (angl. mindset) būsenos, kurios lemia situacijų interpretavimą ir reakciją į jas.

Augimo mąstysena – atvira, į ateitį orientuota, priimanti iššūkius, kritiką ir neigiamus atsiliepimus kaip nuoseklią galimybę augti. Atviros mąstysenos žmonėms būdingas nesmurtinis bendravimas bendradarbiaujant ir teigiamas požiūris į situaciją: įdėdamas pastangas pasieksiu didesnę pasitenkinimą; nemoku, bet galiu išmokti. Atsakydami į klausimą „būti ar nebūti“, jie renkasi „būti“. Tai veda prie veiklos – daryti!

Fiksuota mąstysena – uždara, pastovi, nekintanti, orientuota į praeitį. Žmonės su fiksuota mąstysena lyg surišti. Jie lengvai pasiduoda, nepavykus vieną kartą nebemėgina daryti iš naujo, vengia pokyčių, atmeta kritiką, skaudžiai reaguoja į negatyvų atsiliepimą, tikisi atlygio be pastangų ir t. t. Į klausimą „daryti ar nedaryti“ jie dažniausiai renkasi „nedaryti“.

Žmonėms, pasižymintiems augimo mąstysena, sunku dirbti su žmonėmis, turinčiais fiksuotą mąstyseną.

Jei atvykote į mokymus, vadinasi, turite augimo nuostatą, nes kažko tikėjotės iš ateities (kelionės, mokymų). Man patiktų, jeigu jūs pamėgtumėte mokymosi veiklas ir nusiteiktumėte veikti ir keisti ateitį. Keisti(s) yra dieviška galia, kurios nevalia atsisakyti.

Jūs siekiate tapti geresniais mokytojais, nesvarbu, su kokio amžiaus mokiniais dirbate. Aš noriu, kad jūsų ambicijos augtų ir prasidėtų nauji projektai. Daugybė žmonių nieko nebedaro, nebesiekia tikslų, tenkinasi tuo, ką jie turi, susitelkia į „turėjimą“.

Kaip padėti žmogui, kuris jaučia nerimą ir baimes, kuriam trūksta pasitikėjimo?

Menas – vienas iš būdų. Kūryba, konstravimas, sėkmė atlikus veiklą stiprina pasitikėjimą.

Darbas grupėje – susijungia rankos ir protai – aš galiu! Naujas „įgalinimas“ gali būti suteiktas per bet kokią rankų darbą, bendrą veiklą, nesudėtingas veiklas: maisto gaminimą, muzikavimą.

Mokymasis kuria savivertę. Tik mokymasis leidžia nueiti iš taško A į tašką B.

Mokymasis geriausia, ką turime. Mokymasis yra sveika. Mokymasis pakylėja. Mokymasis – dovana. Norint įteikti šią dovaną, nebūtina sureikšminti, kas tai bus. Svarbu žmogui, kuriam ją teiki, parodyti, kad jį pripažįsti, kad jis yra svarbus.

Būtina suprasti, kad mes darome įtaką žmonėms. Mes turime kalbėti apie įtakos darymą nemanipuliuodami, nes manipuliacija griaua orumą.

Kaip galime padaryti įtaką žmonėms, kurie yra abejingi? Reikia būti charizmatišku.

Kaip būti charizmatišku žmogumi?

Visų pirma – būti autentišku žmogumi, būti savimi. Rasti grožį savyje, turėti pasitikėjimo savimi, „skaityti žmones“.

Geriausias mokytojas yra tavyje. Ir tu pats turi jį surasti. Surasti geriausią mokytoją savyje – pakeisti savo mąstymą: turi pats tikėti tuo, ką sakai, ką darai, kur kvieti...

Geriausio mokytojo nuostatos / nusiteikimai: būti atviram, aktyviai klausyti, orientuotis į ateitį / perspektyvą, bendradarbiauti, galvoti globaliai, veikti *čia ir dabar*, veikti įtraukiai, elgtis nesmurtaujant.

Tik mūsų pastangomis galimi pokyčiai – viskas padaroma darant.

Galia, konfliktas, įtaka

Ekonominėje visuomenėje galia neretai yra priemonė pakeisti tam tikrus dalykus. Vis dažniau gyvenime tikslu tampa galia, noras turėti, nors iš tiesų tikrasis tikslas – žmonių bendruomenė.

Gyvenime nuolat susiduriame su konfliktinėmis situacijomis. Jų nereikia slėpti ar stengtis išvengti su viskuo sutinkant. Atsidūrus konfliktinėje situacijoje, reikėtų savęs paklausti, kas yra svarbiau: būti teisiam, laimėti ar rasti sutarimą, išlaikyti ryšius. Rezultatas labai svarbu, bet svarbiausia – santykiai, ryšiai, bendradarbiavimas. „Mes ne taip priešišškai nusiteikę, kad negalėtume susitarti. Visada yra kompromisas“ (B. Obama).

Mes ne visada sąmoningai suvokiame kito žmogaus poziciją, tačiau svarbu jį gerbti kaip asmenį. Tuomet, net ir nepritardami, galime jį išgirsti. Reikėtų siekti kontakto su kitu žmogumi, gilintis į jo poreikius. Taip pat išanalizuoti ir savo poziciją bei poreikius. Tuomet lengviau ieškoti sprendimo. Taigi, reikia įvardyti problemą, sėsti su kita puse ir analizuoti, ką galima drauge padaryti, kad ją išspręstume ir kartu išsaugotume tarpusavio santykius. Išsaugoti santykius – rinktis gyvenimą.

Būti mokytoju – tai galėti daryti įtaką, vesti nuo taško A iki taško B, tačiau tik jeigu pats besimokantysis to nori. Kaip jį patraukti?

Būti geru mokytoju – tai būti autentišku žmogumi, charizmatiška asmenybe. Pradėkime rasdami grožį savyje. Pasitikėkime savimi. Daugelis žmonių nori būti tokie, kaip kiti (lot. *Idem*, angl. *the same*, liet. *toks pat*). Mes, mokytojai, nebijokime būti savimi (lot. *Ipse*, angl. *him – or herself*, liet. *aš pats*).

Mokytojas moko ne tik žodžiais, bet ir buvimu, savo paties gilumu. Mokytojo darbas – visų pirma širdis, vidinis pasaulis, o ne technikos. Geras mokytojas turi padėti ir besimokantiems ieškoti grožio savyje, kelti jų savivertę, pasitikėjimą.

Geras mokytojas turi mokėti „skaityti“ kitus žmones.

Veikloje asmuo paprastai pereina tam tikrus lygius (pagal Ken Blanchard¹):

1. Entuziastingas pradedantysis, pilnas energijos, turintis idealų supratimą (žema kompetencija – aukštas atsidavimas).
2. Nusivylęs pradedantysis, nes tai, kas vyksta, yra ne visai tai, ko tikėjosi (žema kompetencija – žemas atsidavimas).
3. Rutina. Dingsta nerimas, turima daugiau patirties, žinių. Tačiau, kai gaunama daugiau žinių, staiga dingsta pasišventimas, tada reikia tam tikro postūmio (aukšta kompetencija – žemas atsidavimas).
4. Aukštas ekspertinis lygis ir pasišventimas (aukšta kompetencija – aukštas atsidavimas).

Mokytojas turi „nuskaityti“, kuriame lygyje yra besimokantysis, ir atitinkamai parinkti mokymo stilių, nes kiekvienam lygiui skirtingai vadovaujama.

- Pirmajame lygyje besimokantįjį reikia gana tiesiogiai vesti. Naudojamas direktyvus stilius, aiškiai pasakoma, ką reikia padaryti, nėra autonomijos, besimokantysis turi vykdyti nurodymus.

¹ <https://resources.blanchard.com/blanchard-leaderchat/a-situational-approach-to-effective-leadership>

- Antrajame lygyje suteikiama daugiau savarankiškumo, leidžiama būti autonomiškam, kartu nukreipiant, pamokant, pastiprinant (taikant koučingą).
- Trečiajame lygyje galimas tik koučingas: instruktuojama ir suteikiama autonomija. Vengiama nurodymų, bet tikrinami veiklos rezultatai, pvz., „daryk, nes žinai, ką daryti, bet susitinkame kas savaitę. Parodysi, ką padarei, ir paklausi, kas neaišku“.
- Ketvirtajame lygyje – įgaliojimų delegavimas, visiškas pasitikėjimas. Besimokančiajam patinka prisiimti daugiau atsakomybės, padaryti ką nors daugiau.

Kartais mūsų, mokytojų, lūkesčiai būna per aukšti, mes nepritaikome konkrečiam besimokančiajam tinkamo mokymosi stiliaus. Tai mokinį užblokuoja arba sukelia pyktį. Labai svarbu bendradarbiauti, padėti mokiniui atsikratyti pykčio ir rasti resursų. Kai išsakai poreikį, kiti supranta, kad tau reikia pagalbos.

Puikus mokytojas pažįsta ugdytinius, ugdo juos, kad jie pasiektų aukštesnį lygį.

Lyderystė

- Pažiūrėkite du epizodus iš filmo apie Baraką Obamą (nuoroda, minutės)
- 1 epizodas: Barac Obama Inaugural Address
[Barac Obama Inaugural Address](https://www.youtube.com/watch?v=JwcR00oGbv0)
<https://www.youtube.com/watch?v=JwcR00oGbv0>
Minutės: 2:45 - 4; 15:15 - 17:00
- 2 epizodas: Farewell Address to the American people
- [Farewell Address to the American people](https://www.youtube.com/watch?v=QDyjUIsD-wQ)
<https://www.youtube.com/watch?v=QDyjUIsD-wQ>
Minutės: 3 - 6, 33 - 41, 47 -51:15
arba
The final minutes of President Obama's Farewell Address to the American people
<https://www.youtube.com/watch?v=uWRmBjFxttc>
Trukmė - 1:30 min.
- Apmąstykite arba su kolegomis aptarkite Obamos lyderystės aspektus.

Apibendrinimas

Asmuo, kuris gali palikti „aš“ perspektyvą, yra globalus lyderis. Obamos pavyzdys.

1 epizodas: jungia, bet neskiria; būdamas „aš“ perspektyvoje geba būti ir platesnėje perspektyvoje; dėkoja, suteikia pripažinimą kitiems (visi norime būti pripažinti – kas esame, ką veikiame); suteikia perspektyvą – laikas kažkam naujam.

2 epizodas, po 8 metų: tolesnis tikėjimas, kad galima daryti pokyčius „jūs galite“. Mokytojo pareiga demonstruoti viltį, galimybes, pokyčio galią. Mes, mokytojai, galime suteikti jauniems žmonėms tikėjimą galia daryti pokyčius.

Orumas, kuklumas, švytėjimas

Orumas – viena pamatinių vertybių.

Orumas – visiškas pasitikėjimas kitu žmogumi, pagarba jam.

Orumas reiškia, kad žmogus nėra laikomas instrumentu, yra vadinamas tikru vardu, yra pastebėtas ir įvertintas.

Orumas – tai, ko labai trūksta mūsų visuomenei.

Orumas yra greitai pažeidžiamas. Ar gali jaustis orus, kai esi ligoninėje ir lauki, kol kas nors baigs gerti kavą? Lyg būtum dulkė... Kai tu atiduodi viską partneriui, o jis išeina... Kai negali atsisveikinti, nueiti į ligoninę pandemijos metu...

Labai svarbu suteikti orumą kitiems. Mes negalime pakeisti to, kas įvyko, ką esame „neteisingai“ padarę, bet galime tapti geresniais žmonėmis, ateityje to nebekartoti, suprasdami, kaip giliai galime pažeisti žmonių orumą.

Orumą galima atimti. Modernios vadybos programos dažnai būna toksiškos, nepritaikytos darbdavio ir darbuotojų orumui. Pasaulyje yra nemažai šiuolaikinių kompanijų, kuriose orumas iš darbuotojų atimamas. Darbuotojams primetami reikalavimai, bet nesuteikiamos galios ir autonomija jiems įgyvendinti, laisvė ką nors keisti. Sistema nėra harmoninga – nėra atitikimo tarp reikalavimų ir įgaliojimų juos įvykdyti. Kai nieko negali pakeisti, kai tavimi nepasitiki, pažeidžiamas orumas. Tai veda į apmaudą ir nežinomybę. Būtent tada žmonės palūžta.

Deja, taip būna ir švietimo srityje. Bloga ta mokykla, kurioje neleidžiama žmogui būti oriam: pasisakyti tyliesiems; būti individualiems; nežinoti mokinių vardų, kviesti juos numeriais; nerasti, kuo kiekvienas mokinys vertingas, ir pan.

Orumo pažeidimas griaua mūsų demokratiją. Politikai dažnai žada orumą, bet iš esmės atima jį iš tų, kuriems žada. Taip nukrypstama į populizmą: žadama įvairi gerovė, nors neįsigilinama nei į tikrąją žmonių padėtį, nei žinomi žmonių vardai ar veidai. Politinio populizmo pavyzdžiu gali būti migracijos Europoje situacija. Teigiant, kad migrantams suteikiama daugiau orumo (pagarbos, laisvių, dėmesio) nei saviems žmonėms, kad turime ginti savo žmones ir t. t., dalis visuomenės nuteikiama prieš migrantus. Galvojimas, kad migrantams duodame per daug orumo, stumia žmones atgal į vandenyną valtimis, tarsi sakant jiems „čia jums orumo nėra“. Vyksta dehumanizacija: žmonės be veidų ir vardų, tik skaičiai...

Tokių politikų yra kiekvienoje šalyje: savo kalbomis jie nustato vienus žmones prieš kitus, kabina klišes. Žmonės tas klišes „sukramto“, priima, nes pasitiki politinėmis partijomis, kurios formuoja žmonių nuomonę. Kovoti su populizmu – kovoti už tikrą Europą, ne melagingą. Nesuteikus orumo migrantams, nebus galimybių suteikti orumo ir savo visuomenei.

Ką galime mes, mokytojai?

Orumas – žmonių sugrąžinimas į visuomenę. Mūsų – mokytojų – užduotis suteikti tikrąjį orumą. Ugdyti orų žmogų – tai kitą žmogų vertinti kaip sau lygų. Kai niekas nekreipia dėmesio į kito žmogaus poreikius, tada tas žmogus kenčia tyloje. Geriausio mokytojo tikslas – pastebėti kiekvieną mokinį, suteikti jiems orumą.

Kaip galime suteikti orumo?

- Išklausydami žmones (kiekvienas žmogus yra vertybė), kiekvienam suteikdami balsą, prakalbindami tą, kuris nekalba, atrasdami, kuo jis vertingas, įtraukdami, sugrąžindami nematomus, tyliai kenčiančius paribio žmones į visuomenę.
- Sukurdami laimės akimirkas be jokių sąlygų, kad žmogus pajustų gyvenimo džiaugsmą, pvz., vengdami sakyti žodelį „jeigu“, nes „jeigu“ reiškia sąlygą (-as), o laimė yra ne sąlyga, laimė yra momentas.
- Atsiprašydami, nes atsiprašymas yra kelias į taikų buvimą. Skausmas nedingsta pasakius „atsiprašau“, bet atsiprašius sukuriamą erdvę susitvarkyti su kebliomis situacijomis ateityje, atsiranda bendrumo pojūtis, bendravimo siūlas... Ateina palengvėjimas, nukrenta našta nuo pečių. Ir nors, anot Eltono Džono, „atsiprašau yra sunkiausias žodis“ (angl. *sorry is the hardest word*), atsiprašymas atveria kelius į ateitį, į taikų, ramų gyvenimą, į taikią būseną.
- Mokėdami atleisti. Nelsonas Mandela susieškojo žmogų, kuris ant jo šlapinosi kalėjime, ir pasakė, kad jam atleidžia.
- Būdami kukliais. Kuklumas – dar vienas būtinas geriausio mokytojo bruožas. Būti kukliam mokytojui, vadinasi, matyti unikalų žmogų, turintį lygiai tokį patį asmeninį gyvenimą kaip ir mes. Būti kukliam – žinoti savo vietą žemėje, suvokti, koks esi mažas ir koks siauras vieno žmogaus požiūris į gyvenimą tarp milijardų kitų. Būti kukliam reiškia atmesti savo „aš“ projekciją ir gerbti kitų projekcijas. Kuklus mokytojas – ne nurodinėjantis autoritetas klasėje, jis yra kitų elgesio projekcijų dalis. Kuklus mokytojas nesako „aš žinau, aš išmokysiu jus“. Jis kuria santykius su mokiniais, žavėdamasis ir gėrėdamasis, kai mokiniai atsiskleidžia kaip žmonės.
- Leisdami žmonėms ŠVYTĖTI, nes švytėjimas yra būties forma. Mokytojas – ne tas, kuris pats šviečia, o tas, kuris sugeba paskatinti kitus šviesti. Jis pajunta kiekvieno žmogaus (mokinio) spindesį, mato kiekvieno mokinio švytėjimą, pastebi mokinį – *karalių / karalienę, ryškią žvaigždę*.

Mokytojo tikslas – panaikinti mokinio anonimą, padėti jam atsiverti grupėje. Kiekvienas mokinys turi labai daug dalykų, kuriais gali papildyti grupės mokymąsi.

Mokytojo rūpestis – suprasti auditorijos perspektyvą: žinoti, kiek ir kokių mokinių yra, kurti santykius tarp auditorijos ir savęs, stebėti vieniems kitus.

Mokytojo prievolė ir apdovanojimas – galimybė mokytis iš savo mokinių. Kiekvienas žmogus gali duoti daug pačiam mokytojui, mokytojas turi mokytis iš kiekvieno, priimti mokinius kaip mokymosi medžiagą.

„Aš nerengiau kursų medžiagos, nes JŪS esate mano medžiaga“ (Serge).

Laikas, ateitis, klimato kaita

„Neturiu laiko“, – viena iš dažniausių XXI a. žmogaus ištariamų frazių. Ar galime sustabdyti laiką?

Senovės Graikijoje buvo du laiko dievai – Chronas ir Kairos. Taigi, remdamiesi graikais ir norėdami tiksliau įvardyti laiką, vartojame dvi sąvokas:

- *Chronos* – įprastas, linijinis, chronologinis, laikrodžio rodomas laikas.
- *Kairos* – ypatingos akimirkos, unikalus momentas.

Chronologinį laiką galime suskaidyti į praeitį, dabartį ir ateitį. Mokytojas, norintis tapti geresniu mokytoju, turi atsisakyti nostalgijos praeičiai, išmokti įvertinti dabartį, suprasti, kad laikas ir ateitis yra galimybė augti. Daugelis žmonių nebetiki ateitimi, t. y. nebetiki savo galimybėmis. Taigi, mokytojo misija – nukreipti į ateitį. Ateitis atneša galimybių. Žmonės, atsisakydami ką nors daryti, atmeta savo galimybes.

Mes, mokytojai, turime grąžinti žmonėms tikėjimą ateitimi ir galimybėmis, ypač tiems, kurie turi milijoną priežasčių nesimokyti ar nedirbti. Norint tapti geresniu mokytoju, reikia pakeisti savo mąstyseną. Pirmiausia pats turi tikėti, kad gali padėti kitiems grąžinti tikėjimą ateitimi ir galimybėmis. Turi puoselėti žiežirbą, kad ji virstų liepsna, verčiančia daryti pokytį.

Ateitis yra milžiniškos galimybės tiems, kurie tiki galintys tapti „geresne savo versija“. Mokytojas, norėdamas įtikinti kitus, pats turi būti autentiškas. Mūsų gyvenime būna akimirkų, kai netikime ateitimi, kai esame pavargę ir nebekovojame. Tačiau turime patikėti, jog galime padaryti pokytį, gebėti savo įtaigiu žodžiu įkvėpti kitus taip, kaip tai

dar JAV prezidentas Barakas Obama². Mes visi esame *obamos* savo mokiniams, tik turime patys tikėti tuo, ką sakome: „Taip, mes galime TAI padaryti!“.

Geriausias mokytojas yra tas, kuris suteikia viltį, remiasi ne „aš“, o „kito“ – besimokančiojo ar netgi globaliąja perspektyva, kiekvienam suteikia balsą ir vienodas teises, rūpinasi, kad kiekvienas jaustųsi visavertis, galėtų išsakyti savo nuomonę. Tapk savo mokiniams mažu dienos herojumi, nes daugybė tokių herojų gali pasiekti daug daugiau nei vienas „superherojus“.

Geriausias mokytojas negali būti abejingas klimato kaitai. Klimato kaita – tai ne faktas, o kvietimas pagalvoti apie pokyčius. Mes atsibundame, imame mąstyti apie esminius dalykus, galvojame ne tik apie pelną, tai keičia mūsų požiūrį į žmonių tarpusavio santykius ir santykius su objektais.

² <https://www.youtube.com/watch?v=uWRmBjFxttc>

Chronos laikas mums atskleidžia, kad klimatas nuolat keičiasi, deja, vis blogyn, todėl turime siekti pusiausvyros tarp „turėjimo“ (angl. *having*) ir „buvimo“³ (angl. *being*). Savo mokiniams ir organizacijos nariams turime parodyti, kad klimato kaita yra dovana žmonijai, unikali galimybė pakilti civilizacijos laipteliu aukštin.

Organizacija – tai ne pastatas, tai vieta, kurioje vyksta civilizacijos kaitos pradžia. Judėti (angl. *move*), t. y. veikti – vienintelis kelias į priekį tiek fiziškai, tiek dvasiškai, tiek šviečiantis. Norėdami pereiti į aukštesnį civilizacijos lygį turėtume vadovautis Jungtinių Tautų paskelbtais tvaraus vystymosi tikslais⁴, tačiau tik veikdami kartu, ypatingą dėmesį skirdami pažeidžiamumui, globai, perspektyvai, harmonijai pasieksime aukščiausią pasitenkinimo lygį. Geriausi mokytojai – lyderiai, kurie žino, kad gali, ir mato, kaip transformuoti situaciją, geba pakeisti aplinką į pozityvią.

³ „Buvimas“ šiame kontekste siejamas su prasminga veikla, kūryba, bendravimu, bendradarbiavimu, bendražmogiškųjų vertybių puoselėjimu, asmenybės augimu.

⁴ <https://sdgs.un.org/goals>

Taigi, kas gi yra laikas? Ar galime jį sustabdyti? Laikas yra galimybė augti. Sustabdytas laikas – tai tik nuotrauka...

Kas yra ateitis? Ateitis – galimybė sutikti ir pasirinkti naujus žmones. Kas yra klimato kaita? Klimato kaita – dovana, keičianti požiūrį į santykius. Tik supratę šias tiesas mes galime išgyventi unikalias *kairos* akimirkas, t. y. patekti kiekvienas į savo „rausvai žydinčių magnolijų sodą“. Paradoksalu, bet XXI a., norėdami pereiti į aukštesnį civilizacijos lygį, turime remtis Antikos filosofo Sokrato, gyvenusio Graikijoje, mokymu ir išmintimi – mokytis remdamiesi dialogu, pagarba, orumu bei bendra refleksija.

Pasiūlymas (savi-) refleksijai

Laikas

- Mobiliuosiuose įrenginiuose ar savo atmintyje suraskite dainą apie laiką.
- Pagalvokite, kuo svarbi dainos idėja jums / ką dainos idėja jums sako.
- Pasidalykite įrašu su grupės nariais.
- Papasakokite, kodėl pasirinkote šią dainą.

Pavyzdžiai

„Aš pasirinkau Luko ir Virgilijaus Noreikos atliekamą dainą „Laikas“: „Laiko nesustabdysi ir neatsuksi atgal...“. Ką man sako daina? Reikia vertinti ir branginti kiekvieną akimirką, nes „tik-tak, tik- tak, laikas greitai eina“.

„Aš pasirinkau lietuvių liaudies dainą „O kas po mano sodelį vaikščiojo?“, kurioje atspindi mūsų tautos praeitis, dabartis, ateitis. Šeimos svarba. Papročiai, supratimas, kad ne viską lemia žmogaus norai, bet ir Dievo valia. Gyvenimas ir visa, kas jame yra, – dovana. Kiekvienas turime ribotą laiką žemėje ir atėjus laikui viską kaip dovaną paliksime ateinančioms kartoms. Todėl nereikia bijoti būti savimi, išlikti autentiškiems.

Apibendrinimas

Dalijimasis mintimis apie pasirinktą dainą / eiles, pasirinktų kūrinių išklausymas suteikia galimybę pajusti mokinių būseną ir (arba) toliau vedančią globalią perspektyvą. Analizuojant kūrinių pasirinkimą kalba mokiniai, tai yra „jū“, o ne mokytojo „aš“ perspektyva. Auditoriją jungia klausymasis, įsiklausymas ir girdėjimas. Klausydamiesi (dainos, minčių) dalyviai globoja vienas kitą, suteikia vienas kitam balsą. Veikla kuria bendrumą.

Dovana, užduotis, galimybė, kliūtis

Mes, kiekvienas iš mūsų, esame dovana, užduotis, galimybė ir kliūtis. Suprasti ir priimti, vadinasi, augti, didinti savo kompetenciją. Visa tai yra brangu, vertinga, yra ir trupu.

Mes esame dovana sau. Mes esame dovana vienas kitam.

Kitas žmogus yra dovana. Nauja grupė mokytojų yra dovana.

Kiekviena diena yra dovana. Lėtumas yra dovana.

Planeta yra dovana. Sunkumas yra dovana.

Tačiau viskas gyvenime, kas yra dovana, yra ir pareiga (užduotis), ir galimybė (tai, kas verčia tobulėti), ir kliūtis (tai, ką reikia įveikti). Pavyzdžiui, kūdikis, atėjęs į pasaulį, yra didžiulė dovana, kartu ir pareiga bei užduotis ir galimybė pereiti į kitą lygį. Bet jis yra ir kliūtis, nes keičiasi įprastas tėvų gyvenimas, jų santykiai.

Kiekvienas žmogus yra dovana sau, galimybė sau, užduotis sau, bet ir kliūtis sau – „tamsioji mėnulio pusė“. Bet ir kliūtis yra dovana, į ją reikia žiūrėti kaip į galimybę ieškoti, kaip tą kliūtį įveikti. Įveikdami kliūtis, mes tobulėjame, darbas su kliūtimis veda prie mūsų tobulumo (angl. *excellent*). Kliūties gali būti išorinės ir vidinės. Kliūtis yra tai, kas daro mus stipriais žmonėmis. Supratę, kas yra kliūtis pačiame savyje, turime ieškoti galimybių ją įveikti, pvz., išvykti („pabėgti“) savaitei į mokymus.

Planeta yra dovana, bet kai ją gauname kaip kūdikį, tai tampa užduotimi mums, pareiga ja rūpintis. Žemės ištekliai yra limituoti ir tai tampa kliūtimi mūsų ambicijoms.

Mes esame DOVANA vienas kitam ir kartu turime užduotį rūpintis vienas kitu. Vos tik pažvelgiame vienas kitam į akis ir pajuntame akių kontaktą, tampame atsakingi vienas

už kitą, t. y. turime vienas kitą saugoti. Apsauga yra rūpestis. Rūpinimasis kitu padeda (suteikia galimybę) žmogui augti.

Nauja grupė mokytojai yra dovana, taip pat ir galimybė pažinti naujas žmones. Tačiau sutinkame ir kliūčių – mokymo programos kūrimas, jos įgyvendinimas. Mes puikiai žinome, kokie pažeidžiami yra mūsų besimokantieji, su kuriais reikia dirbti ir kuriuos reikia mokyti. Tikras mokytojas geba apgalvoti ir taikyti tokius darbo metodus, kurie padėtų sukurti saugią aplinką, ir priima žmones be išankstinių nuostatų, vertinimų.

Kitas žmogus yra dovana. Net ir „sunkūs“ mokiniai, nors ir yra kliūtis, bet veda mus į tobulėjimą, taigi yra dovana mums. Kiti žmonės nėra pavojus – jie yra galimybės. Galimybė – tai ne pats pokytis, tai galimybė keisti(s). Nereikia bijoti suklysti, nes klaidos mus daro protingesnius ir geresnius.

Svarbiausia gyvenimo dovana – sutikti kitus žmones ir dalytis, rodyti jiems meilę. Meilė – tai ne pavojus, o galimybė keistis. Bet tik tuo atveju, jeigu keisdamiesi augame. Kitaip meilė tampa kliūtimi...

Elgesys, projekcija, perspektyva

Perspektyvų yra įvairių.

- „Aš“ perspektyva. Aš matau gyvenimą savo akimis. Tai mano unikalus požiūris į gyvenimą, o aš esu unikalus pasauliui.
- „Tu“ perspektyva. Matyti gyvenimą *kito* akimis. Tačiau žmogus negali visiškai būti *kito* asmens perspektyvoje. Pvz., sutuoktiniai net po 45 bendro gyvenimo metų vis dar stebina vienas kitą.
- „Mes“ perspektyva – grupinė perspektyva.
- Antropocentrinė perspektyva, teigianti, kad žmogus yra reikšmingiausia būtybė visatoje, o gamtai pripažįstama tik instrumentinė vertė.
- Globali perspektyva, kurios požiūriu visi žmonės lygūs, reikia elgtis taip, kad būtų gerai mūsų planetai.

Būdami „aš“ perspektyvoje, mes galvojame tik apie save. Kūdikio poreikis žįsti yra „aš“ perspektyva. Deja, ir toliau gyvenime žmonės dažnai siekia pasitenkinimo, malonumų, darydami tik tai, kas malonu, t. y. iš esmės likdami kūdikio lygmenyje – „aš“ perspektyvoje: kompiuteriniai žaidimai, „sėdėjimas“ socialiniuose tinkluose, „greitasis maistas“, maistas į namus ir pan. Surandama daug priežasčių nedaryti, nesiekti ko nors naujo: *per senas, per..., per..., nepavyks...* Taip didėja priklausomybė. Tačiau, būdami tik „aš“ perspektyvoje, pavargstame ir tada reikia skandalų, veiksmo.

Kol būsime „aš“ perspektyvoje, nejudėsime į priekį. Savojo „aš“ palikimas yra kitas laiptelis į civilizaciją.

Veikla nukreipia mus nuo „aš“ perspektyvos. Kai žmogus įveikia kliūtis ir ko nors pasiekia, ką nors pagamina, t. y. kai „nieką padaro kažkuo“, tai suteikia jam aukštesnio lygio pasitenkinimą. Tai žmogų (ir mus pačius) įgalina.

Reikia, kad mūsų mokiniai „paragautų“ malonumo, kuris gaunamas pakilus į aukštesnį pasitenkinimo lygį. Kiekvienam svarbu jausti pripažinimą to, ką daro, mėgautis pasiektais rezultatais, sėkme.

Mokytojo misija – ugdyti besimokančiųjų gebėjimus, suteikti jiems viltį, tikėjimą veikti, daryti pokyčius. Mes negalime palikti to naujai kartai, mes patys turime imtis lyderystės. Pavyzdys – Barako Obamos kalbos, suteikiančios viltį, telkiančios. „Taip, mes galime! (angl. *Yes, we can!*)“ – laikas kažkam naujam, mūsų galimybėms keisti pasaulį.

Asmuo kaip instrumentas tam, kad būtų patenkinti kito asmens, kitų poreikiai, – tai taip pat „aš“ perspektyvos požiūris. Tada žmogus laikomas ne asmenybe, o statistiniu vienetu, nekreipiamas dėmesys į jo norus, jis nevertinamas, nepripažįstamas. Tiems, kurie rūpinasi kitais žmonėmis, tie žmonės turi būti kaip tikslas, o ne kaip instrumentas. Mums, mokytojams, žmonės, su kuriais dirbame, turi būti tikslas. Mūsų pareiga matyti ne mokinius, ne skaičius, ne numerius, ne dalyvius, bet ASMENYBES. Tai meilės įrodymas.

Pagimdžiusi moteris jau nebežiūri į gyvenimą iš „aš“ perspektyvos, nes ji rūpinasi, aukojasi. Būtina sugrąžinti visuomenei moteriškasias vertybes. Matymas kito žmogaus kaip tikslo taip pat yra moteriška vertybė. Besimokantieji yra žmonės, asmenybės; jie yra tikslai, o ne priemonės. Mūsų, mokytojų, pareiga matyti ne mokinius, ne skaičius, ne numerius, ne dalyvius, bet ASMENYBES.

Asmuo turi jaustis komfortiškai, jei nori mokytis. Turime mokyti mokinius mokytis, būti laimingus, sukurdami erdvę, kur mokiniai jaustųsi gerai, – tai globali perspektyva. Labai daug žmonių mūsų visuomenėje yra „nematomi žmonės“. Mokytojas turėtų būti dėmesingas, suteikti besimokantiems vienodas teises ir lygias galimybes pasisakyti: „Gamta davė balsą, kad galėtume save išreikšti.“

Kai kuriose šalyse medžiai, jūros turi savo teises – teisę būti. Tai – globali perspektyva.

Mes, mokytojai, turime mokyti besimokančiuosius pradėti mąstyti globaliai – kas būtų gerai mūsų planetai? Kaip tai perkelti į savo užsiėmimus? Pvz., diskusija apie chemiją namams valyti, piktžolėms naikinti – tai patogiu man, bet ar tinka planetai?

Paskatinti, įtraukti tuos, kurie yra aplink mus, mokyti dirbti kartu, kooperuotis – tai taip pat mokytojo užduotis, globalios perspektyvos vertybė.

Taigi, einant link *globalių* perspektyvų, svarbiausios vertybės:

- laikyti kitą žmogų lygiu sau, lygiu mano perspektyvai;
- leisti kiekvienam išreikšti save, duoti „balsą“ kiekvienam žmogui;
- įsiklausyti į gamtą;
- drąsinti žmones, mokyti dirbti kartu.

Pasiūlymas (savi-) refleksijai

Kas AŠ ESU?

Pagalvokite, kaip atsakysite į klausimą *Kas aš esu pati/pats sau* ? Mintis už(si)rašykite.

Apibendrinimas

Perskaitykite dar kartą savo mintis. Ar tikrai jos apie jus pačią/patį? O gal apie darbą, vyrą, vaikus, šeimą, įsipareigojimus...

Kiekvienas žmogus yra unikali perspektyva pats sau ir pasauliui. Net turėdami 99,99% vienodų DNR, mes jaučiame, kad kiekviena/s esame unikalus. Tokie yra ir mūsų mokiniai – kiekviena/s savitas, nepakartojamas.

Pagalvokime:

- Ar mūsų mokiniai taip jaučiasi?
- Ką darome mes, andragogai, kad jie taip jaustųsi?

Pastaba, jeigu veiklai vadovauja mokytojas

Kai dalyviai užsirašo atsakymus į klausimą, pakvieskite kiekvieną reflektuoti, išsakyti savo mintis. Aptarkite, ar sunku buvo atsakyti į klausimą sau.

Turėjimas, buvimas, harmonija

Kas yra geras gyvenimas?

Kiekvienas žmogus, kiekviena visuomenė, kiekviena filosofijos srovė skirtingose epochose skirtingai suvokia, ką reiškia gerai gyventi.

Senovės graikams – tai gyvenimas be baimės, kosminės tvarkos netrikdymas, susitaikymas su savo likimu, visko priėmimas taip, kaip yra, nebijojimas net savo mirties, t. y. harmoningas gyvenimas.

Ankstyvojoje krikščionybėje ir viduramžiais – tai gyvenimas, laikantis Biblijos įsakymų, kurie suteiktą galimybę patekti į dangų, kitaip tariant, pasiruošimas amžinajam gyvenimui.

Renesanso epochoje, vykstant svarbiems pokyčiams mokslo, meno, politikos, literatūros ir kitose gyvenimo srityse, pradėta tikėti, jog žmogus gali kurti. Renesanso žmogaus gyvenimo tikslas – atskleisti savo individualius gebėjimus.

Šviečiamojo amžiaus laikotarpiu aukštinama žmogaus proto galia, teigiama, jog geras gyvenimas ateina per logiką ir niekas nevyksta be priežasties. Daug kalbama apie harmoniją su pačiu savimi, su gamta, su laiku, su švietimu ir vieno žmogaus su kitu.

Per visą žmonijos istoriją žmonės ieškojo ir tebeieško atsakymo į klausimą: ko mums reikia, kad jaustumė laimę Žemėje? Greičiausiai dauguma mūsų ieško harmonijos. Kuo labiau esame išsilavinę, tuo labiau jos siekiame, nes būtent ji leidžia mums būti pačiu savimi. Svarbu suprasti, kad harmonija, kurios siekiame, pirmiausia priklauso nuo mūsų pačių.

Kaip kuriama harmonija?

Akivaizdu, kad šiandieninės mūsų visuomenės tikslas yra turėjimas. Turėjimas yra susitelkęs į materialines vertybes, daiktus, vartotojiškumą, valdžią ir pan. Jis reiškia tikslą, bet ne prasmę.

Buvimas – priešingas turėjimui. Buvimas grįstas prasminga veikla, kūryba, bendravimu, bendradarbiavimu ir noru dalytis su kitais bendražmogiškosiomis vertybėmis. Nesvarbu, kad ir kur būtume: Romoje, Venecijoje, Paryžiuje ar kitose įspūdingose pasaulio vietose, svarbiausia yra mėgautis *buvimu*. Visa kita: pastatai, gatvės, aikštės, gėlynai yra tik dekoracijos. Pabėgti nuo turėjimo leidžia buvimas. Būtent jis dovanoja unikalią galimybę sugrįžti prie KAIP. Vadinasi, buvimas yra pagrindinis santykis su pasauliu.

Kuo labiau išsilavinę žmonės, tuo labiau jie siekia „būti“ ir harmonijos, kuri leidžia būti savimi, būti dermėje su prigimtimi, mylimais žmonėmis, gamta ir laiku.

Harmonija, kurios mes trokštame, priklauso nuo mūsų.

Ką galime mes, mokytojai?

Geriausia mokytojo versija – fokusuotis ne į turėjimą, o į buvimą, t. y. būti, o ne turėti. Būti geresniu mokytoju – tai dovanoti kitiems savo dėmesį ir rūpestį, nuolat parodyti, kaip kiekvienas vienodai yra svarbus, sudaryti sąlygas žmogui judėti iš taško A į tašką B, leisti patirti sėkmę.

Norėdami būti geresniu mokytoju, galvokime, kaip mes patys galime mokytis harmonijos ir kaip ją kurti mus supančioje aplinkoje. Vadinasi, daug dirbkime su refleksija ir savirefleksija.

Keiskime savo ir kitų žmonių, mokinių, požiūrį, kad svarbu yra ne KAS (angl. *what*), o KAIP (angl. *how*). Aristotelis išvardija sąlygas, kurių reikia, kad kas nors atsitiktų. Jis fokusuojasi į žinojimą, bet ne į prasmę. Taikykite Sokratui būdingą nuostatą, kad mokymasis yra dialogas, pagarba, orumas, bendroji refleksija. Vietoje dabar mokymosi procese dažniausiai akcentuojamo „ko išmokome“, akcentuokime procesą „kaip mokėmės?“ „kaip pritaikysime ir kaip panaudosime?“.

Kurkime mokyklą, kurioje visi būtų taikoje su savimi – tai daro žmones stipresnius.

Džiaukimės buvimu!

Pasiūlymas (savi-) refleksijai

Harmonija

Apsvarstykite:

- Kaip savo veikloje galite kurti harmoniją?
- Kaip galite / galėtumėte mokyti harmonijos kitus?

Pavyzdys

„Dirbdama su suaugusiais žmonėmis stengiuosi kurti saugią aplinką, kurioje žmonės jaustųsi patogiai ir ramiai, nejaustų streso, rastų bendrą kalbą tiek žodžiais, tiek emocijomis, nebijotų atsiverti. Tai darau savo mintimis, kurios lyg ir nematomos, bet yra esminės kuriant harmoningus santykius, kalbėjimu (žodžiais), veiksmais, kurie nesiskiria nuo žodžių ir kūno kalba. Seku situaciją auditorijoje, jeigu reikia (pastebėjus trintį ar gilėjančius prieštaravimus) facilituoju procesus.“

„Padėti suaugusiam žmogui atgauti harmoniją mėginčiau kalbėdama su juo apie tai, kaip jis harmoniją supranta, kaip įsivaizduoja harmoningą gyvenimą, veiklą ar buvimą su savimi, kada jis jaučiasi esąs harmonijoje. Nuo jo atsakymų priklausytų tolesnis mano elgesys: duoti patarimų (ar reikia?) ar atkreipti dėmesį į harmoniją atkuriančius dalykus (meditaciją, muziką, šokį).“

Apibendrinimas

Harmonija - senovės graikų kalbos žodis, darnos, tvarkos, santarvės deivės vardas. Siekiant harmonijos dažniausiai tenka derinti skirtingus, kartais net priešingus dalykus (pvz., darbą ir poilsį). Esminį vaidmenį čia atlieka vidinės vertybės, kurias ir patartina įsisąmoninti (pvz., turėti ar būti?)

Atsakomybė, rūpestis, grįžtamasis ryšys

Įvykus akių kontaktui, žmogus pasidaro atsakingas už tą kitą žmogų, akių kontaktas – jau atsakomybė. Jei pažiūri elgetai į akis, pajunti atsakomybę, todėl ir nesame linkę žiūrėti jiems į akis.

Rūpestis yra susijęs su perspektyva. Ką galima padaryti, kad išeitume iš „aš“ perspektyvos. Klausymasis, bendrumo kūrimas, globojimas klausantis, suteikiant balsą, palydint.

Švietimo misija ugdyti stiprius žmones, vesti nuo taško A iki taško B, parodyti pasitenkinimo malonumą. Labai svarbu yra grįžtamasis ryšys. Pagal Sokratą mokymo esmė – refleksija, dialogas, t. y. santykių puoselėjimas.

Grįžtamasis ryšys yra dovana, galimybė, bet gali būti kliūtis tiems, kurie turi fiksuotą mąstymą. Jei nežinai, kaip veikti, ką daryti toliau, prašyk grįžtamojo ryšio. Turintiems nusiskundimų būtina leisti išsakyti, išklausti juos, bandyti suprasti juos ir jų išsakytus. Leidęs žmogui išsikalbėti supranti, kad dažniausiai problemos esmė yra rūpesčio, orumo, pripažinimo už įdėtas pastangas trūkumas.

Mokymas, mokymasis, stebuklas

Mokyklos ir mokymo tikslas – ugdyti stiprius žmones. Tačiau šiuolaikinės mokyklos dažniausiai nestiprina besimokančiųjų, bet priešingai, mokiniai jose tampa pilni rūpesčio, sužlugdyti ir nelaimingi, o mokytojai – perdegę, išsekę, pervargę. Taip yra todėl, kad žmonės pamiršta savo tikrąjį tikslą – buvimą. Tikslu tapo turėjimas / žinojimas; žinojimas tam, kad žinotų (pasak Aristotelio), bet ne žinojimas kaip priemonė. Tuo tarpu Sokrato požiūriu mokymas turi vykti per dialogą, pagarbą, orumą ir refleksiją; akcentuojamas mokytojo ir besimokančiojo santykis, taip įgyjant jungtinių, bendrų, abipusių žinių.

Mokymas nėra kalbėjimas, pasakojimas, liepimas, nurodymas. Mokymas yra bendras ieškojimas ir atradimas kartu su mokiniu.

Mokymas yra ne apie mokytoją, mokymas yra apie juos – mokinius, grupę.

Mokymas nėra tik profesija ir darbas – tai kelias, dialogas, ryšiai, diskusijos, klausymas, klausimai.

Mokymas yra žmogiškumas. Mokyti yra menas silpnybes paversti stiprybėmis. Apmąstytos ir įsisąmonintos silpnybės yra galimybės, kurios gali virsti stiprybėmis. Pripažinkime savo silpnybes, ieškokime išteklių savo trapume, raskime būdų, KAIP silpnybes paversti galimybėmis, drįskime prašyti pagalbos. Kitų silpnybes matykime kaip dovaną ir abipusio mokymosi galimybę.

Mokymo STEBUKLAS yra iš nieko sukurti ką nors, kas yra dieviška galia. Mokymas – kai pradedant nuo vieno namo pastatomas miestas. Mokytojas moko žmones, kaip jie galėtų padėti dar kitiems žmonėms. Mokymas gali gydyti.

Mokymasis yra tęstinis, jis neturi baigtinio taško – tai daro mokymąsi patraukliu. Mokymosi veikloje turi būti kūrybos džiaugsmas, lengvumas. Su dirbtiniu intelektu mokymas / mokymasis taps lengvesnis, atsiras galimybė gauti daug informacijos iš įvairių šaltinių, tačiau reikėtų susitelkti ne tik į DI galimybes, bet į komunikaciją, dalijimąsi informacija.

Mokytojas turi būti kritiškai mąstanti asmenybė. Mokytojo vaidmuo vis labiau keičiasi – iš žinių teikėjo į santykių formuotoją. Ateities mokytojas – transformatorius, perkeitėjas. Ateities tikslas – ne išmokyti *ko nors* (angl. *what*), bet parodyti, *kaip* (angl. *how*) tapti stipria asmenybe.

Mokytojo ir mokinio bendravimas – pagrindinis komunikacijos būdas. Reikia atrasti kiekvieno žmogaus didingumą, stengtis bendrauti taip, kad jis jaustųsi saugus. Mokymas yra tokia veiksminga jėga!

Mokytojas – žmogiškosios būties esmė, tęstinumas, ateitis. Jis kurs žmogų, mokydamas jį, kaip keistis kitame civilizacijos etape. Svarbu yra tikėjimas ir supratimas, kaip galime keistis ir keisti, žengti kitą žingsnį civilizacijoje.

Mes visi esame gražūs žmonės ir spinduliuojame žavesį, kai esame taikoje. Su savimi, su artimaisiais, su mokiniais, su gamta, su laiku...

Pasiūlymas (savi-)refleksijai

Silpnybė

- Apmąstykite vieną iš savo silpnybių. Suraskite dainą arba eiles, jūsų nuomone, atliepiančias įsivardytą silpnybę.
- Pagalvokite, kaip kūrinys siejasi su jūsų mintimis apie silpnybę ir, galbūt, su galimybe paversti ją stiprybe. Pristatykite kūrinį ir mintis visai grupei, jeigu esate ne viena(s).

Pavyzdžiai

„Aš pasirinkau Andrea Bočeli ir Sarah Brightman dainą „Time to say Goodbay“: *Nėra šviesos kambaryje, kuriame nėra saulės. Todėl laikas pasakyti sudie.*

Mano mintys: reikia sugebėti palikti daiktus, aplinką, žmones, kai ateina laikas palikti. Man būdingas neryžtingumas.“

„Dauguma iš mūsų turime silpnybių, dėl kurių įgyjame daug kompleksų. Rinkdamasi kūrinį aš atsidaviau Dievo rankoms ir pasirinkau giesmę „Viešpats pakrantėj stovėjo“. Su Dievo pagalba lengviau pripažinti savo silpnybes. Jas paversti privalumais. Nebijoti prašyti pagalbos, nes taip viskas išsprendžiama. Svarbu eiti savo keliu, neprimetant savo nesėkmių kitiems, priimti kaip duotybę sau. Suprasti, jog niekas nieko niekam neprivalom.“

„Mano pasirinkta daina „Sentimentai“ rodo, kad esu sentimentali ir prisirišusi prie praeities. Bet galbūt mano aplinkoje kaip tik trūksta sentimentalumo? Susimąščiau, ar sentimentalumas mano silpnybė ar stiprybė? Kaip galėčiau sau padėti norėdama tapti ne tokia sentimentali? Ko galėčiau paprašyti iš aplinkos?“

Apibendrinimas

Pasirinkti kūriniai atsispindi ne tik silpnybes, bet ir kelius, kaip su jomis susidoroti. Tai ir yra vienas iš tikslų kalbant apie geriausią mokytoją savyje: silpnybę padaryti stiprybe (sublimacija). Tai padeda tapti charizmatiškesniam.

Pastaba mokytojui. Ši veikla itin jautri, sukelia nemažai vidinių emocijų. Veiklą siūlome atlikti tik tuomet, kai sukursite draugišką, saugią atmosferą, kai grupėje atsiras savitarpio supratimas ir emocinis bendrumas; rekomenduojame 3 – 4 dienų trukmės mokymuose.

Dovana ir galimybė andragogui.

Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija, Vilnius, 2024

**Co-funded by
the European Union**

Metodinė priemonė parengta pagal programos „Erasmus+“ suaugusiųjų švietimo mobilumo projekto andragogų profesionalizacijai rezultatus (projekto Nr. 2022-1-LT01-KA121-ADU-000056873). Mobilumą vykdė konsorciumas, kurį sudarė Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija (LSŠA, akredituota mobilumų konsorciumo organizacija, konsorciumo koordinatorius), Marijampolės Meilės Lukšienės švietimo centras, Marijampolės trečiojo amžiaus universitetas, Šakių trečiojo amžiaus universitetas, Valstybės ir savivaldybių tarnautojų mokymo centras).

Projektą iš dalies finansavo Europos Komisija. Leidinyje pateikiama Informacija ir požiūriai yra autorių duomenys ir nebūtinai atspindi oficialią Europos Sąjungos nuomonę. Nei Europos Sąjungos institucijos ir įstaigos, nei jų vardu veikiantis asmuo negali būti laikomi atsakingais už juose esančios informacijos naudojimą.